

משלוח מנות

מאכלות אסורות

יש להסתפק האם יוצא יד"ח מצות משלוח מנות ע"י שישלח לחולה שיש בו סכנה מאכלות אסורות, שמותר לו לאכול מאכלות אסורות.

וכתב הגרש"ק (חכמת שלמה תרצ"ה) שאינו יוצא, והטעם שלא הו"ל לכתוב ומשלוח מנות "איש" לרעהו, אלא ומשלוח מנות לרעהו, אלא ע"כ שבא לומר שאינו אלא בדבר שמותר גם להמשלח. ולפי"ז אם גם המשלח חולה שיש בו סכנה שפיר יוצא ידי"ח ע"י שישלח לחולה אחר. אבל עי"ש שמסופק אם יש להמשלח מאכל כשר ומאכל לא כשר, ולחבירו המסוכן אין לו כלום, שאם הוא עצמו יאכל מאכל ההיתר אז אינו יוצא בנתינת מאכל האסור לחבירו כנ"ל, אבל אם יתן לו מאכל הכשר יצאי ידי"ח משלוח מנות, ואז לא יהיה בידו אלא מאכל הלא כשר ויהיה מותר לו לאכול. ומסתבר שאין לו לתת לחבירו אוכל הכשר כדי לקיים מצוה אם ע"י זה יאלץ לאכול מאכל לא כשר.

אבל עצם ה"דרשה" שדרש הגרש"ק מריבוי של "איש" קצ"ע שמהכ"ת שיש בידו לדרוש דרשות מפסוקים ולחדש הלכות. ולגבי עצם הדרשה מיתור מילת איש, לפי הפוסקים שאשה נתמעט ממשלוח מנות כדלהלן, משום דכתיב איש, יצא שאין כאן פסוק למעט נתינה לחושיב"ס.

אשה במשלוח מנות

ונחלקו בזה הרמ"א ופר"ח, הרמ"א (או"ח תרצה, ד) כתב ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש. ואשה תשלח לאשה, ואיש לאיש, אבל לא בהפך, שלא יבא איש לשלוח לאלמנה ויבואו לידי ספק קידושין. אבל במתנות לאביונים אין לחוש.

ועי' בשערי תשובה (ס"ק ט) שהפר"ח חולק הרמ"א משום דכתיב "איש" - ולא אשה. ובשב"י (ח"א סימן מה) כתב שכיון שגם הם היו באותו הנס, וגם כתיב "קבלו היהודים", והנשים בכלל. ומ"ש "איש" ע' בקידושין דאיש סיפק בידו לעשות, ובב"ק (דף כ"ט) מיבעיא ליה בגזול גירות אף על גב דכתיב איש, דילמא אורחיה דקרא הוא. וגם בשאלת יעב"ץ (ח"א סימן ק"ח) השיג על הפר"ח מהני טעמי שכתב השב"י, וכתב גם כן כמו דחייבים במקרא מגילה, חייבים ג"כ שמשלוח מנות, דאיתקיש עשיה לזכירה.

מקדש אשה חולה באיסור'נ

והנה לענין קידושין מסתפק המשל"מ (אישות ה, א) האם אפשר לקדש אשה, שהיא חולה שיש בה סכנה, במאכלות אסורות. צדדי הספק האם צריך שהבעל "יפסיד" מכספו בשביל לקדש את האשה, או"ד שדי בזה שהאשה "מקבלת" משהו בגללו, ואין צורך שהוא יפסיד. ומבואר בריטב"א (קידושין נו, ב) שאינה מקודשת, וז"ל תדע דהא אפילו בדרך הנאתה מותרת בחולה שיש בו סכנה, ואפ"ה אסור למוכרה לו בדמים, דאם כן נמצא נהנה באיסורי הנאה של תורה, אלא ודאי אסור למכרם, וכיון דכן לא חשיב ממונא כלל, ואפילו היא חולה שראויה ליהנות בה אינה מקודשת, דלאו ממונא יהיב לה. אלא אם כן אומר לה הרי את מקודשת לי באותה הנאה שיש לך שנתתי לך דבר שתתפאי בו, ויש באותה הנאה שוה פרוטה.

נמצא לפי הריטב"א הטעם שאינה מקודשת הוא משום שלאיסורי הנאה אין לו "תורת דמים", א"כ לא נתן לה "כסף קידושין", א"כ י"ל שלענין משלוח מנות שאין כאן חיוב של נתינת "דמים", אלא כתיב משלוח "מנות", שפיר יוצא ע"י מאכלות אסורות.

הזמנת משלוח מנות בלי שיעשה קנין על המשלוח מנות

וראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (א, תו) שדן במי שמזמין מנות ע"י הטלפון ושולחים אותם לחבירו. והביא פסק של רב אחד שכיון דקי"ל שמדרבנן כסף אינו קונה, אם הזמין משלוח מנות בטלפון והמוכר יביא את המשלוח מנות למקבל, לא יצא המזמין ידי חובתו, אא"כ המוכר יזכה לו המשלוח מנות. והגאון הנ"ל חולק

עליו בתוקף, שהרי יש שני טעמים למצות משלוח מנות (וכפי שהבאנו לעיל), טעמו של התרומת הדשן (סימן קיא) משום צרכי סעודת פורים, והטעם של בעל מנות הלוי (אסתר ט, יט) להרבות אחוה ורעות, ושניהם מתקיימים ע"י שמזמין המשלוח מנות אע"פ שלא קנה המשלוח מנות, שהרי בגללו יש להמקבל כדי צרכי הסעודה, וגם יש כאן תוספת אהבה ורעות בזה שהמקבל יודע שהוא זה שהזמין המשלוח מנות.

עוד כתב שם שאפשר לצאת מדין עבד כנעני שנקנה לעצמו ע"י נתינת אחר, דאמרינן בקידושין (ז, א) הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני, עבד כנעני לאו אף ע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי אף על גב דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא, וה"נ אפשר לצאת במשלוח מנות ע"י נתינת חבירו.

חיוב אשה במתנות לאביונים

ומדברי המג"א יש להוכיח שסובר שאפשר לקיים מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים בממונו של אחר, דהנה על מה שכתב הרמ"א (שם, ד) שאשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים כאיש, כתב המג"א (תרצה, יד) שלא ראיתי נזהרין בזה, וכתב ליישב המנהג דאולי דוקא באלמנה, אבל אשה שיש לה בעל בעלה משלח בשבילה לכמה בני אדם, ומ"מ סיים המגן אברהם די ש להחמיר.

והנה הגם שאין מוכח מדברי המגן אברהם האם מהני נתינת הבעל לאשה מדין עבד כנעני, או דמהני משום שנתקיימה ענין המצוה, אך סוף סוף מבואר להדיא בדבריו דמהני ע"י אחר.

אשתו כגופו

ובערוה"ש (שם, יח) כתב דנשי דידן נזהרות ושולחין מנות, דלא כמג"א. ועיין במה שכתב לענין מתנות לאביונים (תרצד, ב) דגם נשים חייבות, דבכל מצות פורים חייבות נשים כאנשים, ומסיף לחדש **דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשני מתנות דכגוף אחד הם**. והעירו לי שיתכן שהחילוק שיש בדעתו של הערוך השולחן בין משלוח מנות למתנות לאביונים, הוא משום טעמו של המנות הלוי דסוף סוף בעינן להרבות אחוה וריעות גם בין אשה לריעותה, וזה לא אפשר ע"י אשתו כגופו ולכן בעינן שהיא תשלח בעצמה.

משלוח מנות לגוי

בספר תיבת גמא (לבעל הפרמ"ג פרשת בהר) כתב וז"ל בפריי לאו"ח (תרצ"ה במג"א אות י"א) משלוח מנות לעכו"ם יצא דהוה בכלל רעהו. וזה פלא עצום, ובאמת בא"א שם לא מדבר על גוי אלא על עבד, עיי"ש שמסופק האם עבד כנעני בכלל "רעהו" לענין משלוח מנות, ובן חורין יוצא ידי חובתו אם שלח משלוח מנות לעבד כנעני. וכתב שהוא עצמו בוודאי חייב במשלוח מנות, ויחליף סעודה, ר"ל שיחליף האוכל שלו אם עבד אחר. וחייב גם במתנות לאביונים, כשיש לו מאחרים שנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו. ושם לפחות חייב במצוה כאשה, וצע"ג. ואולי יש כאן טעות הדפוס והיה צריך לומר ע"כ במקום עכ"ם.

משלוח מנות לעבד

שוב הביא דברי הרא"ם (שמות כא, כ) שכתב להדיא שעבד כנעני בכל "רעהו", וז"ל והא דמיעט רחמנא גוי, אינו אלא ממלת "רעהו", ודוקא גוי דלא שייך במצוות ולא "רעהו" הוא, אבל עבד דשייך בכל המצוות שהאשה חייבת בהם, בכלל "רעהו" הוא. עוד הביא הביא מב"ק (פ"ח מ"ג) דלפי רבנן חייב בחבל בעבד כנעני אפילו בושת, וע"כ דאחיו הוה, וכל שכן דהוה בכלל רעהו, והוא הדין בשור רעהו.

משלוח מנות להוריו ולרבותיו

יש שרצו לומר שאינו יוצא משלוח מנות בנתינתו לרבו, שהרי אין זה "רעהו". וטענתי א"כ אם יגח שורו את שור של רבו ג"כ יהיה פטור, כמו שנתמעט שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם. שוב ראיתי בשו"ת יהודה יעלה (ח"א סי' רד) שדן בזה וכתב דוודאי גם רבו מקרי רעך, הראיה שהרי כתיב "לא תעשוק את רעך", "לא תעמוד על דם רעך", "ואהבת לרעך כמוך", והרבה כיו"ב ופשוט שרבו בכלל כל אלה. וז"ל רש"י בשבת (לא, א) דעלך סני לחברך לא תעביד, רעך וריע אביך אל תעזוב - זה הקדוש ברוך הוא, לא תעבור על דבריו וכו', הרי דמכנים גם להקב"ה אלינו בשם תואר זה ריעך.

עוד כתב שממקומו (מגילה ז, ב) הוא מוכרע, שר' יהודה נשיאה שדר ליה לרב אושעיא אטמא וכו', שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, אף שקראו "רבינו".

אבל מצאתי בשפת אמת (מגילה ז, ב) על ההיא דאיתא התם שרבה שדר למרי בר מר וכו', שכתב דמשמע דבנו של רבה גופיה היה דאביי קרי לרבה מר, ויש להוכיח מזה דהסדר היא שישלח הגדול להקטן מקודם, והטעם דלא ליחשביה כמו רעהו וחבירו, רק כשהגדול שולח לו וחושבו לרעהו הדר משלח ליה איהו דאל"כ מסתמא היה מרי בריה מקדים לשלוח לאביו שחייב בכבודו. ולפי"ז העיר הבה"ח צבי סמיט נ"י אזלא ראיית ה"יהודה יעלה" מרבי אושעיא, דשם רבי יהודה נשיאה הקדים לשלוח לו, א"כ החשיבו לרעהו. אבל דבר זה לא הוזכר בפוסקים שאינו יוצא במשלוח מנות לאביו.

ועוד ראיתי בשם ספר היוחסין שרב מרי בר מר היה תלמידו של מר עוקבא (יבמות עו, א). ואמרינן נמי (גיטין פו, ב) שר' אבא בר זבדא שלח למרי בר מר שישאל הלכה מרב הונא, ואדהכי נפטר רב הונא. ולפי"ז היה יותר מבוגר מרבה בהרבה, א"כ מכאן מוכח אדרבה ששפיר יוצא בנתינת משלוח מנות לרבו.

שוב ראיתי בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' צד) שדן בזה, והעיר שגמ' מפורשת היא בכתובות (צו, ע"א) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד, שנאמר "למס **מרעהו** חסד", ופרש"י הממיס עצמו מרעהו ממיס ממנו חסדים, הנה מפורש מקרא לפי דרשת חז"ל דתלמיד נקרא רעהו של רב, וממילא פשוט דחייב בשלוח מנות. ותמה על המהרי"א (הנ"ל) ושו"ת בית שערים (או"ח שפ"א) שלא הרגישו בדברי הגמרא הנ"ל.

מתנה ע"מ להחזיר

הפרמ"ג (משבצ"ז סימן תרצד, א) מסופק האם מהני מתנה ע"מ להחזיר במתנה לאביונים. ולענין משלוח מנות כתב שפשוט שלא מהני, כי מנות מאכל ומשקה שישמחו בפורים. ונראה דהנה ידועים הם שני טעמים העיקרים במצות משלוח מנות, לפי תרה"ד הוא כדי שיהיה לחבירו אוכל לסעודת פורים, א"כ לדבריו במתנה ע"מ להחזיר שחייב להחזיר לו, לא יהיה לו בשביל הסעודה, אז בוודאי לא יצא. והגר"ש אלקביץ בספרו מנות הלוי כתב טעם המצוה כדי להרבות אהבה ואחדות, א"כ כאן שנותן ע"מ להחזיר איזה אהבה מרבה, הרי אינו נותן לו כלום. אבל א"כ יתכן שמתנות לאביונים שפיר קיים, שאין כאן אלא חיוב נתינה, וקי"ל שמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה. אבל עדיין ש להעיר על פי דברי הר"ן (ג, ב) שכתב וז"ל ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד, היינו מיני מאכל ומשתה לעשירים ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול, משמע שביסודו משלוח מנות ומתנות לאביונים הוי אותו גדר של חיוב, אלא שלזה צריך ליתן מנה אחת ולזה שני מנות, א"כ קשה לחלק ביניהם לענין מתנה ע"מ להחזיר.

ובספר מקור חיים (לבעל שו"ת חוות יאיר סס"י תרצה) כתב להפך מהפרמ"ג, שלענין משלוח מנות יוצא במתנה ע"מ להחזיר, ולענין מתנות לאביונים כתב שאינו יוצא. ומציין למש"כ הש"ך (יו"ד ס"ס רנח, יב). דהנה כתב המחבר, אמר ליתן לחבירו מתנה אם הוא עני, הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו. וכתב הש"ך (ס"ק כה) שהבי"ו הביא דברי רי"ו שיש אומרים דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, לפיכך אם נשבע ליתן כך לצדקה יכול ליתנו על מנת להחזיר, רי"ו חולק שכבר זכו בו עניים. ומוסיף הש"ך דה"ה אמר ליתן בלא שבועה אינו יכול ליתנו על מנת להחזיר מהאי טעמא. ודוקא לצדקה או לעני אבל נשבע ליתן לחבירו שאינו עני יכול ליתן על מנת להחזיר ויצא ידי שבועה, כדלעיל ס"ס רל"ח. וס"ל להמקו"ח דכמו כן במתנות לאביונים אינו יוצא במתנה ע"מ להחזיר. וצע"ג שהרי הטעם שם משום שכבר זכו העניים, והיינו משום דאמרינן ש"אמירה לעניים כמסירה" כמו בהקדש, וזה לא שייך לענין מתנות לאביונים, שאין כאן אלא חיוב בעלמא, ובכל התורה קי"ל שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה.

ומצאתי סמך לדברינו בחידושי הריטב"א (קידושין כז, א) בסוגיא דר"ג וזקנים שהיו בספינה ונתן ר"ג את המעשרות לר"י ולר"ע ע"י ששכר להם מקום הפירות, וקנה מטעם קנין אגב, והק' הריטב"א וז"ל וכי תימא ואכתי למה לי אגב, דהא פירות בעין הוו, וקיימא לן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וכיון דכן באמירה בעלמא סגי. ותי' דהני מילי לאחיובי מדין נדר שאם מקבל עליו לעשות או לתת להקדש או לעניים ולכל דבר מצוה, אפילו דבר שאינו ברשותו כופין אותו לקיימו וממשכנין עליו, כמו שכתוב מוצא שפתיך, ואמרינן (ר"ה

ו, א) אזהרה לבית דין שיעשוק, לפיכך המקבל עליו לתת לעניים דבר ידוע כופין אותו לקיימו אף על פי שאינו ברשותו בשעת הגדר. אבל דבר שלא קיבל עליו אלא חיוב הוא עליה ממילא, כגון מעשר ותרומה ומתנות כהונה כולן היכא דאיתנהו ברשותו בעין מוציאין ממנו בעל כרחו, הרי לן להדיא שלא שייך "אמירתה כנתינה" אלא בדבר שבא לחייב את עצמו עכשיו.

בן עיר - בן כרך

יש להסתפק האם בן י"ד יכול לצאת מצות משלוח מנות ע"י נתינתו לבן ט"ו, וגם יש להסתפק להפיך אם בן ט"ו יכול לצאת ע"י נתינתו לבן י"ד. ונראה שבן ט"ו ששולח לבן י"ד ביום ט"ו, לפי תרה"ד בוודאי לא יוצא, שהרי אצלו אין זה יום שחייב בסעודה. וכן בן י"ד ששולח לבן ט"ו ביום י"ד אינו יוצא, שהבן ט"ו ג"כ אין לו חיוב סעודה היום. ואע"פ שלמחר יהיה לו חיוב סעודה, אבל כבר כתבו הפוסקים שאין יוצאים יד"ח אם שולחים משלוח מנות לפני פורים. אבל לפי טעם מנות הלוי י"ל דשפיר יצא בשני המקרים הנ"ל, דסוכ"ס גרם להרבות אהבה ואחזה וכו', ומה איכפת לי שאצל המקבל אין זה פורים.

אבל משמעות הפרמ"ג שגדר החיוב הוא כדי להרבות בשמחה, ולדבריו ג"כ רק למי שיש לו חיוב שמחה. וכעין זה מבואר בריטב"א (מגילה ז, א) שמביא דברי התוספתא (פ"א ה"ה) שכתוב ומגבת העיר לאותה העיר, ואין מדקדקים בדבר, פירשו בירושלמי (פ"א ה"ד) שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו, לומר שנותנין לכל אדם ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו, שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה, שהרי אף לעשירים יש לשלוח מנות, ולפיכך נהגו ליתן מעות פורים לגוים ואפילו עשירים, שכיון שאנו נותנים לכל אדם אם לא ניתן להם יהא שם איבה.

וכדברינו מצאתי בספר תשובות והנהגות (כרך ג סימן רלו, ה) שכתב בן כרך ששלח בט"ו מנות לבן עיר וכן להיפך, נראה שתלוי בטעמי המצוה אם החיוב הוא מדין ריעות יוצאין גם בשולחין לאלו, אבל אם הגדר הוא כדי להספיק לו סעודת פורים ברווח, כדמשמע ברמב"ם ובתה"ד, נראה שתקנו ביומו דוקא. וכתב שאין להקשות מהא שיוצאין יד"ח משלוח מנות גם אם שולח לאחד שכבר אכל הסעודה, או לאחד שאינו צריך למנות אלו, דהתם חבירו שייך בעיקר חיוב הסעודה, ולא דמי לנ"ד שחבירו מפיקע עצמו מהחיוב סעודה.

וראיתי בספר הליכות שלמה שהורה לאלמנה הגרה בירושלים, שאספו לה כסף בבני ברק, שהיא חייבת ללכת לבני ביום י"ד לחגוג פורים שם, בכדי שיוכלו התורמים לקיים מצות מתנות לאביונים.

שני מנות של אותו דבר

כתב הרמב"ם (מגילה וחנוכה ב, טו) וז"ל וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו, שנאמר (אסתר ט) ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד. משמע מדבריו שאפשר לצאת יד"ח בשני מנות של אותו סוג בשר. אבל בספר ערוה"ש (תרצה, יד) כתב שברור שצריך לשלוח שני מיני אוכלין או שני מיני משקין או מין אוכל ומין משקה, והכי איתא להדיא בגמ' (ז, א) דאחד שלח לחבירו בשר ויין, אבל שני חתיכות ממין אחד אינו מועיל, **דכי מפני שחתכן נחשבם לשנים**. ומביא ראיה לדבריו ממש"כ הרמב"ם "או שני מיני אוכלין או שני מיני תבשיל", הרי שכתב שני מינים. וזה שכתב "שתי מנות בשר", היינו משני מיני בשר, או אפשר דטעות הדפוס הוא וכצ"ל, שני מיני בשר כמו שני מיני אוכלין. אבל כבר העירו שבמהדורת שבתי פרנקל כתוב שני מיני בשר ושל מיני תבשיל, ר"ל שצריך שני מנות בשר, שני מנות של מיני תבשיל או מיני אוכלין.

וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סי' סה) ששתי האוקימתות של הערוה"ש דחוקים מאוד, האוקימתא הראשונה דחוקה כי מסתימת לשונו של הרמב"ם בזה משמע דסגי בב' מנות בשר אפילו ממין אחד, והאוקימתא השני דחוקה, כי קשה לשבש כל הספרים והדפוסים שכתוב בהם בלשון שתי מנות בשר, ובכהך לישנא כתוב גם בשו"ע (סי' תרצה, ד) באין פוצה פה ע"ז. ומה שמקשה הערוה"ש איך אפשר לפרש בפשטות שכוונת הרמב"ם לשתי מנות בשר ממין אחד, דכי מפני שחתכן נחשבים לשנים, אין ה"נ על ידי שחתכן נחשבין שפיר לשנים, מפני שיש שיעור למנה, דהרמב"ם ס"ל שאם מסדר אפילו ממין אחד ב' מנות, כב' מנות בשר, דיוצא עי"ז חובת משלוח שתי מנות, כי בפסוק במגלה לא נזכר שצריך להיות זה מב' מינים, אלא כתוב ומשלוח מנות איש לרעהו, והיינו דהקפידא העיקרית שיהיו ב' מנות, ולא איכפת אם יהא זה אפילו ממין אחד.

אלא דצריך להגדיר מהו הקביעות של גדר המנה, וכתב הצי"א לחדש שהקביעות לשיעור המנה היא שתהא בכל אחת מהן שיעור של ג' ביצים שהוא כדי שיעור סעודה, ובדומה למה שמצינו בשע"ת בס' תרצ"ד שכותב שי"א שזה השיעור למתנות לאביונים, ואפילו החולקים שם וסברי דסגי בפחות מזה (יעו"ש במשנ"ב סק"ב) יש לומר דבכאן יודו דבעינן כשיעור הזה, דהא כתיב בפסוק מפורש בלשון מנות, והיינו מנה שיש בה כדי שיעור סעודה. אבל אינו כ"כ ברור שאף שמסתבר שצריך שיעור מכובד כמ"ש הערו"ש (סעיף טו) וז"ל עוד נ"ל דבזה אינו די בכזית או ברביעית, דבעינן מנה יפה, דזהו לשון מנות כענין חתיכה הראוי להתכבד, שיהא דבר חשוב, ואלו ששולחין חתיכות קטנות לא יצאו ידי חובתן, אבל מאן יימר שצריך שכל מנה יהיה בו כשיעור סעודה, דא"כ יוצא שחייבים לתת לו שני סעודות.

וכסמוכין לדבריו הביא מספר קרבן מנחה למהר"י חאגיז, דעומד שם על העובדא שמובא במס' מגילה (ז, ב), לפי הנוסח שלפנינו, רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, והק' בספר הנ"ל הרי אין כאן אלא ב' מנות או שתי מתנות, ותירץ לגבי זרוע שניתן לכהן אמרו דבגדול יכולין לחלקו לשנים וליתן לשני כהנים, אם כן אטמא חשיבא כשתים כיון שראויה לחלקה לב' ולהתכבד בכל א' לפני האורחים, וגרב של יין יש בו כדי לחלקה לשנים.

יש בדבריו חידוש גדול, דהא דקאמר שחייבים לתת מתנות עניים לשני עניים, היינו אם יש כדי מתנה לכל א' שיתן לשנים, אבל ה"ה יכול לתת לאחד אם יש בו שיעור ב' מנות. וכתב הצי"א שמה שקבע שמספיק במתנות לעניים שיתן אפילו לעני אחד כדי שיעור ב' מנות, בזה אין ההלכה כן, דמפורש נפסק ברמב"ם ובשו"ע שאין פוחתין משני עניים. אבל ההנחה שהניח לנו לשיעור המנה שהיא כדי שיהא בו להתכבד לאורח נכונה היא, ומיושבים ע"ז שפיר דברי הרמב"ם. (אבל לא כתוב שצריך שכל "מנה" יהיה שיעור ג' ביצים)

חתיכה אחד גדול

מדברי מה"י חגיז יוצא שלא לבד שיצא בשני מנות של אותו דבר, אלא שאינו צריך אפילו לחלקם, ויוצא בחתיכה אחת גדול שיש בו גודל של שני מנות.

האם יוצאים במיני שתייה

וכן מבואר בהערות פעולת שכיר לספר מעשה רב (הלכות פורים הערה ג). דהנה דן שם לענין האם יוצא חיוב משלוח מנות בשתייה, ומביא דברי הט"ז (סי' תרצ"ה ס"ק ד) שכתב וז"ל ושתייה בכלל אכילה, והוא תלמוד ערוך (מגילה ז, א) גבי גרבא דחמרא, וכ"כ במג"א שם (ס"ק י"א) בשם של"ה. הט"ז התכוון לההיא דאמרינן התם רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. ועי"ש ברש"י שכתב וז"ל ה"ג שלח ליה ר"א קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות, דהא תרי מנות איכא. ולדבריו מוכח שיוצא במיני שתייה. אבל בירושלמי סוף הלכה ד' איתא שם הך עובדא בזה"ל ר"י נשייא שלח ליה לר"א רבה חדא עטס וחד לגין דחמר, שלח וא"ל קיימת בנו ומתנות לאביונים, חזר ושלח ליה חז עיגל וחד גרב דחמר, שלח וא"ל קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו, והיא הגירסא שהיתה כתובה לפני רש"י. ומדאמר ליה ר"א בפעם ראשון קיימת בנו ומתנות לאביונים, ולא אמר ליה קיימת בנו ומשלוח מנות ש"מ שמשקה אינו בכלל מנות, רק כדהדר שלח ליה חז עגל ובצירוף חדא עטס ששלח לו בראשונה, א"ל קיימת בנו ומשלוח מנות דאיכא תרי מנות. וכעין זה כתב בספר מקראי קודש לדייק מרבינו חננאל שכתב שיצא מתנות לאביונים ע"י הירך, אלא שהוא פירש שאח"כ כששלח לו עגל שלם א"ל קיימת בנו משלוח מנות, היינו ע"י העגל עצמו שיש בה בכדי שני מנות.

אבל צ"ע לדבריהם, שאם יוצא ע"י העגל, או העגל לבד, או בצירוף הירך, למה הדר שלח ליה ג' חביות יין. ולפי הפעולת שכיר יש עוד להעיר למה לא שלח ליה עוד ירך להשלים. אלא י"ל כמש"כ הריטב"א שהירך לא היה מספיק מכובד בשביל משלוח מנות של נשיא, ולכן אמר לו שלא קיים אלא מתנות לאביונים, ואח"כ כששלח עגל שלם ושלש חביות יין רק אז ביב מספיק מכובד בשביל לצאת ידי משוח מנות.

אבל עכ"פ לדבריהם מבואר שיוצא בשני מינים אע"פ שלא חילקם. ואינו מוכח שיצא בחתיכה אחת גדול, דאולי שאני עגל שיש כמה סוגי בשר.

ממשיך הפעולת שכיר שכן משמע בביצה (יד, ב) דתנן בש"א אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובה"א משלחין בהמה וכו', והדר תני משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה, ואי כל הני דקחשיב בסיפא הוי בכלל מנות דב"ש מאי קמ"ל, דהא אפילו בהמה חיה ועוף חיינ דלא הוי בכלל מנות משלחין לב"ה ופשיטא הני דהוי בכלל מנות, אלא ודאי כל הני דחשיב לא הויין בכלל מנות דב"ש, וקמ"ל דאפ"ה משלחין אליבא דב"ה, אלמא דיינות ושמנים אינם בכלל מנות. ומשמע ג"כ דסלתות וקטניות אינם בכלל מנות, דלא מקרי מנות אלא דברים מבושלין הראויין לאכילה תיכף כמ"ש המ"א.

וכן דייקן מהרמב"ם שכתב שני מנות בשר או מיני תבשילין וכו', ולא הזכיר שתייה. וכן משמע בספר מעשה רב (פורים רמט) וז"ל משלוח מנות תרנגולת מבושלת ודגים מבושלים וכיוצא בזה דבר המוכן לאכול תיכף.

שיעור מתנות לאביונים

הזכרנו דברי השערי תשובה (סימן תרצד) בשם זרע יעקב שאם נותן מעות צריך שיתן שיעור שיקנה ג' ביצים אוכל, ואם נותן אוכלים צריך שיתן לו שיעור ג' ביצים מפת. ולפי"ז אם מחלק לעניים לכל אחד פרוטה לא יצא יד"ח. וכתב השע"ת שאין גוף הספר בידי לדעת טעמו, דבכל דוכתי נתינה בפרוטה, פסחים דף ל"ב ובגיטין דף כ' בתוספות שם, ואפשר שלמד ממ"ש בחולין ר"פ ראשית הגז שיתן לו משקל ה' סלעים לעשות ממנו בגד קטן שנאמר תתן לו שיהא בו כדי מתנה, וכן כ' הרמב"ם (בכורים פ"י) ובש"ע (יו"ד סי' של"ג) תתן לו שיהא בו כדי מתנה המועלת, ולפ"ז יש לומר דה"ה כאן אינה קרויה מתנה אא"כ יש בה כדי מתנה המועלת דהיינו כדי שיעור סעודה, ואמנם שם (דף קל"ח) איתא דהא דילפינן כדי לעשות בגד קטן מדכתיב לעמוד לשרת נפקא.

ועיין בשו"ת נוב"ת (יו"ד סימן ר"א) שכתב בענין הפרשת חלה שיש בזה ב' מצות, א' לאפקועי איסור טבל, וע"ז אין לו שיעור מה"ת, והשני לקיים מצות נתינה לכהן יש לו שיעור מה"ת דכתיב תתנו כדי נתינה כו'.

צירוף סל

בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן צו) מביא מס' תורה לשמה (או"ח סי' קפ"ט) שכ' לחדש דאם שלח אחד לחבירו משלוח מנות ב' מנות ונתנם בכלי אחד דלא יצא ידי חובתו, דע"י הכלי נעשים מנה אחת. וראיתו משבת (צא, ב) דסבר ר' יוחנן בקופה מלאה חרדל דאגד כלי שמיה אגד. ובעניותי פשוט דאין זה לדינא דודאי כיון דבעצם ב' מנות הם יוצאים ידי חובתו, והוצאת שבת אין דמיון לכאן דהתם כיון דאגד כלי על הוצאת הכלי דנין ועדיין לא הוציא כולו משא"כ הכא, והכי נוהגין ששולחים גם בכלי אחד. אבל מש"כ שאנחנו דנים על הוצאת הכלי, אינו מובן לי כלל, דבוודאי דנים על מה שבתוך הכלי, אלא שכיון שחלק מהכלי בפנים לא נחשב שהוציא מה שבתוך הכלי.